

Оксана Депутат

ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ НА ТЕРЕНАХ КАНАДИ

У статті досліджуються особливості хорової творчості українських канадців та їх роль у збереженні національної самоідентичності.

На сторожі своїх національно-культурних прав ми ставимо не лише своє слово, рідну мову, а й свою багату пісню, у якій відбиті характерні риси нашого народу. Великим надбанням української національної культури є народна творчість, у тому числі гуртовий спів, у якому знайшли своє відображення життя народу, його історія, побут, думки, мораль, світосприйняття. Гуртовий спів з віками перетворився в хорову музику, що стала найдавнішою питомою галуззю української культури. Великі фольклорні надбання, різні традиції побутового гуртового співу, а відтак століття поступу професіоналізму робили це мистецтво природною, улюбленою формою духовної діяльності нашого народу. Через певні історичні обставини багато українських діячів – музикантів, акторів, художників, письменників діють в рамках чужинних культур, входять в їх структуру і створюють українські мистецькі осередки. До сьогоднішнього дня в працях науковців неможливо було щось знайти, щоб торкалося стосунків цих людей до України та їх внеску у світову культуру. Навпаки, наших краян всіляко переслідували, вважали зрадниками народу. Тільки з набуттям Україною статусу незалежної держави почали визнавати українську діаспору та її досягнення для національної культури. Але, на жаль, на теперішній час немає досліджень культурного процесу української діаспори в Канаді. Враховуючи праці А.Рудницького, В.Витвицького, М.Гайворонського та інших, ми не можемо собі уявити цілісної картини українського культурного процесу за кордоном, зокрема в Канаді. Відтак головною метою статті є спроба відтворити один із багатьох важливих елементів творчого процесу емігрантів в Канаді – розвиток української пісні як важливого чинника у збереженні національної самосвідомості.

Любов до пісні глибоко закорінена в нашому народі. Цю любов він узяв із собою тоді, коли помандрував у світі шукати кращої долі. Українська пісня була завжди з ним на різних етапах його життя, і цю пісню він передавав своїм нащадкам. Оскільки перші українські поселенці були мало грамотними та людьми фізичної праці, на перших зустрічах, пов'язаних з ностальгією за рідним краєм, часто згадували про українську пісню як товариша і розрадника в біді. З того часу започаткувала свій розвиток українська пісня. Хорове мистецтво є невід'ємною частиною нашої спадщини. Життя народу, його історія, побут, думки, сподівання знайшли свої відображення в гуртовому співі, що викристалізувало правдиві національні музичні риси. Кінець XIX – початок XX ст. позначений великим розвитком української хорової творчості в різних її жанрах як на Україні, так і за її межами. Праця композиторів над обробкою народної пісні завжди була правдивою школою опанування композиторської майстерності, творчого виконання, збагачення музичної мови свіжими виражальними засобами. Особливо велику роль вона відіграла у створенні національних рис. Хорова п'єса стала одним з найбільш популярних жанрів хорової музики, на розвиток якого великий вплив мали творчість наших поетів – Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, В.Сосюри та ін. Широко розвинулася театральна музика, у тому числі оперна, в якій хор займає провідне місце.

Українська хорова музика сприяла духовному піднесенню людей, не тільки слухачів, а й ви-

конавців, єднала їх і допомагала відчутти себе одним народом, підтримувала патріотичні почуття. Одним з перших організаторів культурно-освітньої і громадської діяльності був Кирило Генік, який прибув до Вінніпегу в 1896р., де вже проживало кілька тисяч українських емігрантів. Саме він дав поштовх до створення читальні ім. Т.Г.Шевченка і був одним з перших ініціаторів художньої діяльності українців. Так само, як і в Галичині, перше товариство «Руська бесіда», засноване в 1861р., так і в Канаді перша українська читальня ім. Т.Г.Шевченка, заснована в 1899 р., брала на себе всі права і обов'язки, що визначали коло їх діяльності [1, 63]. І потрібно зауважити, що мета, яку ставили перед собою її члени, була також спільна – пропагування і розвиток української музики і пісні. Наші співвітчизники були свідомі того, що збереження рідного коріння буде будівельним матеріалом для підростаючої молоді, і бажали якнайкраще цьому сприяти. Недарма перші хорові концерти були присвячені Т.Г.Шевченку – найсильнішому будителю української душі. Його гостре слово нікого не залишало байдужим. Перший концерт на честь Т.Г.Шевченка, відбувся в читальні, присвяченій його імені 1 травня 1904 р. У Вінніпезі на зібранні згаданий вище Кирило Генік прочитав реферат про життя і творчість Т.Шевченка; Теодозія Яремій, яка в той час щойно прибула зі «старого краю», виконала соло «Думи мої» та «Вулиця» в супроводі скрипаля Петра Угринюка; Іван Косовий виконав декілька творів на фортепіано; Степан Колтик прочитав вірш «До Основ'яненка». На концерті також виступав чоловічий хор [4]. Отож, аматорські форми музикування в Канаді розпочалися саме концертом на честь Т.Г.Шевченка в Вінніпезі, і ця добра традиція триває й дотепер, кожного року в березні влаштовуються шевченківські концерти в різних місцевостях Канади. Присвята концертів була різною (ювілейні, благодійні, до відкриття різних пам'ятників чи закладів або святкові), але головним було те, що вони єднали людей, створювали можливість національної самореалізації у сфері музики, однієї з найбільш дієвих духовних чинників у національній традиції. Часто для організації святкових вечорів Товариство Об'єднаних Українських Канадців (ТОУК), яке виникло в Едмонтоні в 1918 р., згуртовувало свої виконавські сили у різних місцевостях і влаштовувало справжні свята української музики – фестивалі, які, на жаль, на Україні не були так поширені. Перший «Всеукраїнський фестиваль української народної пісні, музики і танцю» відбувся 15-16 липня 1939 р. в Торонто за рішенням Центрального Виконавчого Комітету Товариства «Український Робітничо-Фармерський Дім» (ЦВК ТУРФДім) [3]. Цей фестиваль, як і всі наступні, мав велике значення не тільки в історії культурного розвитку українського народу в Канаді, але й був цінним вкладом для розвитку загальноканадської культури. У своїх статтях Матвій Шатувський писав: «Фестиваль у Торонто після висилки Дівочого мандолінового оркестру на гастролі по Канаді в 1926 і 1927 рр. є другою найбільшою подією в історії художньої діяльності ТУРФ Дім. Як боротьба українського народу в Канаді за свої громадянські права, за те, щоб з чужинницької еміграції стати неподільною частиною канадського народу, була затьжна, важка, вимагала великих зусиль і навіть жертв з боку передових, прогресивних сил українського народу з великими труднощами, з затратою великих зусиль і енергії пробивала і далі пробиває собі шлях в скарбницю загальноканадської культури» [2, 57].

Незважаючи на те, що хорове мистецтво започаткувалось майже одночасно з театральним, воно довгий час не становило важливої частини у художній діяльності канадських українців. Лише значно пізніше, у 1930-1940-х роках, утворилися аматорські хорові колективи, які в переважній більшості склалися зі старокраєвих українців, хоча з кожним роком число канадськонароджених українців збільшувалось. Великим стимулом у розвитку хорового мистецтва стали фестивалі, які після Другої світової війни часто відбувалися у Вінніпегу, Торонто, Калгарі, Едмонтоні, Ванкувері, Віндзорі, Монтреалі, Форт Вільямі та інших містах. У той період започаткувались і розвинулись

такі прославлені хорові колективи, як чоловічий хор ім. Т.Г.Шевченка, жіночий хор «Гагілка», мішаний хор ім. Матвія Поповича у Торонто, чоловічий хор «Бандурист» і жіночий хор «Барвінок» у Вінніпегу, хор «Трембіта» в Едмонтоні, жіночий хор «Берізка» у Гамілтоні.

Велике пожвавлення хорової еміграції в Канаді відбулося після припливу нової еміграції з Європи після Другої світової війни. Це були диригенти з музичною освітою та великою диригентською практикою. Багато хто з них взяли під свою опіку церковні хори, інші дали початок новим хоровим колективам. До Едмонтону на деякий час прибув надзвичайно талановитий диригент Лев Туркевич, колишній диригент Львівського оперного театру та репрезентативного на еміграції чоловічого хору «Ватра». Він за короткий час зусиллями хору Народного Дому поставив оперу «Катерина» Миколи Аркаса, п'єсу «Ой не ходи, Грицю» Михайла Старицького. Переїхавши до Торонто, став диригентом новоствореного чоловічого хору «Прометей», жіночого хору «Чайка», організував два вокально-симфонічні концерти (1951, 1952 р.). У Монреалі виникає хор «Україна» під керівництвом Нестора Городовенка, колишнього мистецького керівника капели «Думка» в Києві. В Едмонтоні в 1953 р. виникає чоловічий хор «Дніпро», співзасновником і диригентом якого став Роман Солтикевич. Сам він, уродженець Лемківщини, студіював музику та хорове мистецтво в Музичному інституті ім. М.Лисенка у Львові. Ще в Україні організував великий мішаний хор, який прославився в Сяноччині, а також керував студентським хором у Кракові. У повоєнних часах керував хором втікачів у Австрії. Прибувши до Едмонтону, як уже згадано, в 1953 р. організував чоловічий хор «Дніпро». Крім того, керував хором української католицької катедри Св.Йосафата, відтак хором української православної катедри Св.Івана та молодіжним хором СУМК при катедрі Св.Івана.

Хор «Дніпро» був побудований на понадконфесійній та організаційній основі з власним статутом, який поклав собі за мету плекати рідну пісню та пропагувати її серед іншомовного населення. Хор вирішив своїми виступами збагачувати різні громадські імпрези, спеціально організовані Комітетом Українців Канади, тобто обслуговувати свою громаду, готувати окремі концерти з різною програмою, а також виступати по радіо- та телебаченні. Перші два виступи хору «Дніпро» відбулися в грудні 1953р., де прозвучали обробки українських колядок. Хор часто виступав на музичних фестивалях в Едмонтоні і здобував перші місця в своїй категорії. У 1962 р. колектив отримав трофей «Булея» за найкраще виконання пісень. У 1966 р. видавець едмонтонської газети «Джорнал» (Edmonton Journal) Бейзил Дін запросив хор на конвенцію видавців і редакторів англійської та французької преси Канади, яка відбулася в Джеспер Лодж, Джеспер. Концерт пройшов з великим успіхом, культурний і прихильний вияв чужинців до хору був великою моральною нагородою. У 1975 р. при хорі була створена танцювальна група під керівництвом Наталі Доброліж та оркестрова під провідом Івана Ахтимійчука.

До музичної діяльності хору «Дніпро» потрібно додати виступи на різних громадських імпрезах, а саме: Листопадові свята, Шевченківські концерти, відзначення свята Державності України, Свято Героїв, концерти колядок і щедрівок та ін. Хор відзначив свій 15 і 20-літній ювілей музичної діяльності величавим концертом. У 1978 р. розпочалася нова сторінка музичної діяльності хору «Дніпро», зокрема творча співпраця з маестро Володимиром Колесником. Маестро В.Колесник – колишній диригент і директор Національної опери України ім. Т.Шевченка в Києві, а в той час мистецький керівник і диригент Товариства української опери в Канаді. Творча співпраця з маестро В.Колесником дала можливість хору «Дніпро» виконувати твори великої форми, планувати великі проекти з симфонічним оркестром.

Протягом свого 45-літнього існування хор працював над розширенням репертуару. Коли

глянути на музичну діяльність хору, то можна відчутти широкий жанровий та стильовий спектр. З духовної музики в репертуарі зустрічаємо твори Д.Бортнянського, М.Березовського, А.Веделя, М.Вербицького, М.Лисенка, Я.Фіяли, А.Гнатишина. Твори великої форми: ораторії «Неофіти», «Святий Дніпро», кантати «Жалібний марш», «Шевченкові», «Єднаймося», «Завойовники прерій», опери «Купало», «Запорожець за Дунаєм», «Украдене щастя», «Гайдаки», «Утоплена», «Перша весна», «Катерина» та багато інших. Хор «Дніпро» – це рідкісний музичний колектив, що проіснував близько 50 років. У ньому можна побачити співаків різного віку, а за час свого існування через нього пройшло понад 230 хористів. Однак найбільша цінність – це те, що члени хору «Дніпро» своєю любов'ю до української пісні підняли її на належне місце в музичній культурі Канади і тим самим заклали свою цеглину в розбудову української музичної культури у світі.

Кінець XIX і початок XX ст. ознаменований значним розвитком української хорової творчості в різних її жанрах. Праця композиторів над обробкою народної пісні завжди була справжньою школою опанування високої майстерності, творчого виконання, збагачення музичної мови свіжими виражальними засобами. Особливо велику роль відіграла вона у створенні національних рис. Хорова п'єса стала одним із найбільш популярних жанрів хорової музики, на розвиток якого великий вплив мала творчість наших поетів – Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, В.Сосюри та ін. Широко розвинулася театральна музика, у тому числі оперна, де хор займає провідне місце.

Хорові твори великої форми – кантати, ораторії, реквієм, вокально-симфонічні поеми, започатковані ще М.Лисенком і продовжувані К.Стеценком, С.Людкевичем, М.Вериківським, Л.Ревуцьким, тепер широко розвинулись у творчості Л. Грабовського, В. Губаренка, М. Скорика, Є. Станковича, Лесі Дичко та ін.

Старше покоління диригентів, яке принесло з України традиції українського хорового виконання, поступово відходить, а на їх місце приходять молоді талановиті диригенти з академічною музичною освітою та великою любов'ю, пошаною і зацікавленням до української культури, однак із недостатнім знанням характерних особливостей українського хорового мистецтва, української хорової спадщини.

Відчуваючи значну потребу в підвищенні рівня хорової культури поза межами України та створенні умов молодим диригентам для ознайомлення з характером та скарбами української хорової музики, з українським хоровим репертуаром, в 1976 р. був організований перший семінар хорових диригентів в Анкастері та Онтаріо. Ініціатором був маестро Володимир Колесник, організатором – провінційна рада онтарійського Комітету Українців Канади. Відгуки були дуже позитивні, з різних кінців Канади та з північної Америки приїхали ентузіасти хорового мистецтва, і молоді, і більш досвідчені диригенти. Успіх семінару був настільки великий, що довелося організувати подібні семінари і в наступні роки. У 1979 р. цю місію взяло на себе Українське музичне товариство Альберти, що стало одним із найбільш поважних проектів товариства. З того часу аж до 1997 р. в Едмонтоні влаштовувались літні двотижневі семінари хорових диригентів, на які прибували учасники з різних міст Канади, Америки, Австралії, Аргентини.

За 22 роки діяльності семінарів у них взяло участь 211 учасників, багато з них перебувало там декілька разів. Програма навчання охоплювала такі основні теми: диригування (гуртові й індивідуальні практичні і лекційні заняття), хорознавство, аналітична праця диригента над партитурою, художнє опрацювання музично-хорового твору, проблеми інтерпретації та інші складові.

Провідним викладачем і відповідальним за програму навчання був маестро Володимир Колесник (Торонто). Викладачами окремих предметів у різний час були: д-р Мирослав Антонович

(Едмонтон), Іван Гамкало (Київ, Україна), Надія Савин-Вірхнянська (Чикаго, США) і багато інших. Концертмейстерами були: Роксоляна Герасимович (Філадельфія, США), Лариса Кузьменко (Торонто), Тарас Філенко (Київ, Україна).

Двадцять два роки діяльності семінарів хорових диригентів мали великий позитивний вплив на розвиток української хорової традиції у Канаді. Коли зважити, що кожен диригент репрезентував тамтешній церковний чи світський хор, то лише це вказує, як широко впливала діяльність семінарів на культурне життя українських громад у Канаді. Високий рівень викладання під час семінарів, вивчення нових творів та їх пропагування – все це вплинуло на піднесення рівня хорового мистецтва поза межами України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинський Й. Музична культура Галичини 60-х років XIX ст. // Живі сторінки української музики. Статті, дослідження, публікації. – Київ, 1965.
2. Кравчук П. Наша сцена. – Торонто, 1981.
3. Народна газета. – 20 липня, 1939.
4. Новий шлях. – 26 вересня, 1904.
5. Українські вісті. – 23 листопада, 1978.
6. Українські вісті. – 28 листопада, 1978.

Oksana Deputat

THE PROGRESS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SONG IN CANADA

This article makes an attempt to investigate and evaluate the contribution of ukrainian Canadians to their native culture, to the process of the development and establishment of ukrainian choir in Canada.

Ольга Бистрицька

РОЗВИТОК БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА НА КРЕМЕНЕЧЧИНІ У XX СТОЛІТТІ

Стаття розкриває основні аспекти розвитку бандурного мистецтва на Кременеччині у XX ст., враховуючи діяльність як провідних солістів-бандуристів, так і ансамблевих колективів.

Останнім часом українські музикознавці все більшої уваги надають тим питанням, що пов'язані з дослідженням регіонального виконавства, зокрема й бандурного. Адже, ця сфера музичної діяльності є актуальною в часи відродження української національної культури, оскільки вона є своєрідним лакмусовим папірцем на вміння її зберігати та примножувати. Цінним у цьому аспекті є дослідження бандурного мистецтва у західноукраїнських теренах України, зокрема на Кременеччині, що на Тернопільщині. Цей край здавна славився академічними виконавськими традиціями: одночасно сольними та ансамблевими, оскільки вони розвивалися у місцевих освітніх та мистецьких інституціях, якими були в різні часи Кременецька гімназія, ліцей та педагогічний інститут.

Бандурне мистецтво на Кременеччині здавна привертало увагу як місцевих дослідників, так і музикознавців і краєзнавців інших теренів. Серед них Т.Новицька, К.Бачинська, Г.Чернихівський, О.Легкун, О.Бокотей та ін. Але, на жаль, не всі ще питання у цій сфері вивчені та осмислені.

Мета статті – визначити основні аспекти розвитку бандурного мистецтва на Кременеччині